

Identifying the Elements of the Curriculum of Multi-Grade Classes in Elementary School

ARTICLE INFO

Article Type
Research Article

Authors

Mozhdeh Meshkin Fam¹
Ali Akbari Khosravi Babadi^{2*}
Lotfullah Abbasi Sarook³
Kambiz Pooshaneh⁴

How to cite this article

Mozhdeh Meshkin Fam, Ali Akbari Khosravi Babadi, Lotfullah Abbasi Sarook, Kambiz Pooshaneh, Identifying the Elements of the Curriculum of Multi-Grade Classes in Elementary School, *Islamic Life Style*. 2023; 7:126-138.

1. PhD student, Department of Curriculum Planning, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Associate Professor, Department of Education and Counseling, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author).

3. Assistant Professor, Department of Educational Management, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

4. Assistant Professor, Department of Training and Counseling, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

* Correspondence:

Address:
Phone:
Email: khosravi.edu@gmail.com

Article History

Received: 2023/03/26
Accepted: 2023/06/15

ABSTRACT

Purpose: The present research was conducted with the aim of identifying the elements of the curriculum in multi-grade classes of the elementary school.

Materials and methods: This research is applied in terms of its purpose and also qualitative in terms of the type of data, which has been used by the method of meta-combination of doses. The studied community included the theoretical foundations and relevant background of domestic (1401-1391) and foreign (2023-2013) databases. The sample size was based on the systematic elimination method based on the flow diagram of the prism model and the purposeful sampling method. The data collection tool in the research was library documents. In order to calculate the validity of a checklist of 27 items based on the prism model, and to calculate the reliability of the Cohen's kappa coefficient method, the results indicated the validity and reliability of the tool. The method of data analysis was thematic analysis (basic, inclusive and organizing themes).

Findings: The findings showed that the elements of the curriculum of multi-grade classes in the elementary school include logic, purpose, content, learning methods, teacher, materials and resources, comprehensive, time, place and evaluation methods.

Conclusion: Finally, based on the identified themes, a network of themes was drawn.

Keywords: Curriculum, Multi-Grade Classes, Elementary

شناسایی عناصر برنامه درسی کلاس‌های چند پایه دوره ابتدایی

مژده مشکین فام^۱

دانشجوی دکتری، گروه برنامه‌ریزی درسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

علی اکبری خسروی بابادی^{۲*}

دانشیار، گروه تربیت و مشاوره، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

لطف الله عباسی سروک^۳

استادیار، گروه مدیریت آموزشی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

کامبیز پوشنه^۴

استادیار، گروه روش‌های تربیت و مشاوره، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف شناسایی عناصر برنامه درسی در کلاس‌های چند پایه دوره ابتدایی انجام شد.

مواد و روش‌ها: این پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی و همچنین، به لحاظ نوع داده‌ها، کیفی است که از روش فراترکیب دز آن استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه شامل مبانی نظری و پیشینه مرتبط پایگاه‌های داده داخلی (۱۳۹۱-۱۴۰۱) و خارجی (۲۰۱۳-۲۰۲۳) بود. حجم نمونه به روش حذف سیستماتیک بر اساس نمودار جریان مدل پریزما و روش نمونه‌گیری هدفمند بود. ابزار گردآوری داده‌ها در پژوهش، اسناد کتابخانه‌ای بود. به منظور محاسبه روایی چک لیست ۲۷ موردی بر اساس مدل پریزما و برای محاسبه پایایی روش ضریب کاپای کوهن استفاده شد که نتایج بیانگر روا و پایا بودن ابزار بود. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها تحلیل مضمون (مضامین پایه، فراگیر و سازمان دهنده) بود.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان دادند که عناصر برنامه درسی کلاس‌های چند پایه دوره ابتدایی شامل منطق، هدف، محتوا، روش‌های یادگیری، معلم، مواد و منابع، فراگیر، زمان، مکان و روش‌های ارزشیابی می‌باشد.

نتیجه‌گیری: در نهایت بر اساس مضامین شناسایی شده، شبکه مضامین ترسیم گردید.

کلمات کلیدی: برنامه درسی، کلاس‌های چند پایه، دوره ابتدایی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۵

*نویسنده مسئول khosravi.edu@gmail.com

مقدمه

تعلیم و تربیت بعنوان یک نهاد تربیتی و آموزشی که مسئولیت تعلیم علوم و تربیت شهروندی را به عهده دارد؛ بایستی به تمامی ابعاد وجودی انسان توجه نماید. ولی نگاهی به تاریخ تعلیم و تربیت کشورها نشان می‌دهد که سیستم آموزشی کشورها در بعد آموزشی و شناختی هدفمند عمل می‌کند و سایر ابعاد وجودی انسان یا به فراموشی سپرده شده یا اگر هم دیده شده خیلی چشمگیر و هدفمند نیست؛ (۱)، در حالیکه مهم‌ترین هدف تعلیم و تربیت کشف نقاط قوت درونی هر فرد، و کمک به آن‌ها در شناسایی توانایی‌های ذهنی و عملی خود می‌باشد. تعلیم و تربیت عمومی اغلب، معلمان و دانش‌آموزان را آموزش می‌دهند تا بخوانند، بنویسند، بطور تحلیلی فکر کنند، شمارش بکنند، و به شیوه‌های متفاوتی به توانایی‌های خود دست یابند. (۲) اما چیزی که کمتر به آن توجه می‌شود، تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان، میزان استعداد، خلاقیت، عواطف و احساسات می‌باشد؛ برای تربیت جامع و کامل فراگیر، بایستی تمام توانایی بالقوه وی را به نفع خود و پیشرفت جامعه پرورش داد. اما مانع اصلی انجام این کار، نداشتن سیستم تعلیم و تربیتی است که متمرکز بر ارتقاء تمام مهارت‌های بالقوه بسیار ضروری وی باشد. به عبارت بهتر، تناقض درون سیستم‌های استاندارد نظام آموزشی یکی از موانع مهم در این مسیر است. این مانع باعث شده تا نظام تعلیم و تربیت به دانش یک رشته خاص توجه داشته باشد و به پرورش محققان خلاق و نوآور در آن حوزه اهمیت ندهد (۳). بدین منظور امروزه کلاس‌های چندپایه مورد توجه زیادی قرار گرفته‌اند.

به عبارت بهتر، در عصری که مسائلی مثل کنترل جمعیت به دلیل انفجار جمعیت و در نتیجه کاهش زاد و کاهش تعداد دانش‌آموزان جامعه آموزش‌های از راه دور مطرح است، ضرورت تشکیل کلاس‌های چند پایه در مدارس امری اجتناب ناپذیر به نظر می‌رسد و این در حالی است که انتظار والدین و جامعه از مدارس برای تربیت و آموزش مناسب فراگیران با توجه به مقتضیات زمان بالا بوده و این مهم را می‌طلبد که مسئولین مربوطه بررسی مدقانه‌ای را در مورد کلاس‌های چند پایه، نقاط ضعف و قوت آن‌ها، نحوه تشکیل، چینش، اداره و مدیریت و نحوه کنترل آن‌ها و راه‌هایی برای تقویت نقاط قوت و افزایش مزایا و کاهش نقاط ضعف و معایب آن‌ها انجام داد. در دوره ابتدایی کلاسی را که با حضور دانش‌آموزان دویا چند پایه‌ی تحصیلی و با تدریس یک معلم در یک اتاق درس تشکیل و اداره می‌شود، کلاس چند پایه می‌نامند با توجه به این که دوره ابتدایی ۵ پایه است، بسته به شرایط مختلف و جمعیت فراگیران این کلاس‌ها حداقل ۲ پایه و حد اکثر ۵ پایه‌اند و اهمیت تشکیل این کلاس‌ها به دلیل تشکیل آن‌ها برمی‌گردد که از جمله‌ی آن‌ها می‌توان به این نکته اشاره کرد که باتوجه به کاهش جمعیت کودکان لازم‌التعلیم بخصوص در روستاها و مناطق کم جمعیت و از طرف دیگر ضرورت تحصیل آن‌ها، لازم است که کودکان محصل در پایه‌های مختلف در یک کلاس و در کنار هم و توسط یک معلم تربیت شده و آموزش ببینند (۴).

برای اجرای آموزش‌های درسی چندپایه، عوامل مختلفی را می‌توان مد نظر قرار داد. مانند معلم، دانش‌آموز، محیط آموزشی و ... اما

شامل فرایندهای غیررسمی هم می شود و در واقع هم رویکرد آشکار را در بر می گیرد و هم پنهان. (۶).
در طی سالهای اخیر، بسیاری از موسسات در جهان، رویکرد خود را نسبت به برنامه درسی تغییر داده اند و طراحی و محتوای برنامه درسی بیش از پیش مورد توجه قرار داده اند. در این میان تلاش های بسیاری برای شناسایی مولفه های اصلی و نتایج صورت گرفته است. برای مثال: در بریتانیا بر اساس مصوبه آژانس تضمین کیفیت اروپا، پایه های یکسانی برای آموزش در سرتاسر کشور تعیین شده است و توجه آن بیشتر معطوف به نتایج یادگیری است. چنین اولویت هایی می تواند موجب ایجاد فرصت هایی برای یکسان سازی و همچنین بهبود برنامه درسی در سطح موسسه ای و ملی باشد. اما تعیین برنامه درسی به صورت یک برنامه شسته و رفته و واضح کار ساده ای نیست حتی در جایی که بسیار مطلوب به نظر می رسد. برنامه مفهوم سازی برنامه درسی در عصر حاضر که عصر یادگیری ترکیبی است، از پیچیدگی زیادی برخوردار است. زمانی که اکثر آموخته ها به صورت آنلاین انجام می گیرد که هم در راستا و هم می تواند فراتر از برنامه درسی تعیین شده باشند. برنامه درسی در عصر اطلاعات و دسترسی آزاد به همه منابع و همچنین رسانه های جمعی، ناگزیر است فراتر از آنچه از قبل برنامه ریزی شده گسترش یابد. زمانی که کلمه برنامه درسی در آموزش و پرورش مورد استفاده قرار می گیرد. همچنان منظور از برنامه درسی، مجموعه ای از مولفه ها است (۷).

از دیدگاه کلان، عناصر نه گانه برنامه درسی عبارتند از (۸):

اهداف کلی، عینی و مقاصد ۱، این عنصر به عنوان نتایج پیش بینی شده تعریف شده است، نتایجی که مورد انتظارند، یا نتایجی که به عنوان فعالیت های یادگیری هدفمند و از پیش طراحی شده در نظر گرفته شده اند.

محتوا ۲، عنصر دوم برنامه درسی در دیدگاه کلان؛ به صورت مجموعه ای از حقایق، ایده ها، مفاهیم، فرآیندها، تعمیم ها، نگرش ها، اعتقادات و مهارت هایی است که دانش آموزان با آن ها در تعامل بوده و در برنامه درسی آن ها را تجربه می کنند. محتوا حاصل دانش و معرفت بشر است که به صورت دقیق، سازماندهی و ذخیره گردیده است و در قالب رشته های درسی ارائه می شود، یا آن که حاصل سعی و تلاش انسان است مانند تعلیمات رانندگی، سلامت افراد، اقتصاد منزل یا تربیت بدنی.

مواد و منابع آموزشی، ۳ شامل موضوعات، محیط ها و افرادی هستند که برای تسهیل فرآیند یادگیری مورد استفاده قرار می گیرند. منابع انسانی، کتاب های درسی، مجلات علمی، کامپیوترها و انواع دیگر تکنولوژی دیداری و شنیداری، بازی ها، وسایل آموزشی و ابزار ثابت آموزش مانند گچ و تخته، از جمله مواد و منابع آموزشی در برنامه های درسی هستند.

فعالیت های دانش آموزان، ۴ عنصر چهارم برنامه درسی دربرگیرنده دامنه وسیعی از فعالیت های دانش آموزان است که شامل حفظ کردن، گوش دادن، خواندن، نقش بازی کردن، منعکس کردن یک

یکی از عناصر مهم و قابل توجه در اجرای موفق کلاس های چندپایه، توجه به برنامه درسی است. برنامه درسی، در واقع، یکی از اصلی ترین ستون های الزامی در علوم تربیتی است و نقش بسیار ارزنده ای در عملکرد دانش آموزان دارد. این برنامه فرایندهای غیررسمی را نیز در بر گرفته است. برنامه درسی ظرفیتی است که کارکردهای چندگانه پیدا کرده است و می خواهد تمام رویدادهای آموزشی آشکار و پنهان و حتی عملیاتی را در خود جای دهد تا انتظارات آموزش و پرورش را برآورده سازد. برنامه درسی، را می توان به مثابه فرایندی دانست که آغاز و پایان جریان یادگیری و آموزش را به هم می تاند (۵).

متأسفانه با وجود تأکیدات زیادی که در اسناد بالادستی نسبت به اهمیت کلاس های چندپایه شده است و صاحب نظران زیادی این موضوع را بیان کرده اند، اما همچنان در کشور شاهد عدم کیفیت لازم این کلاس ها هستیم. لازم به ذکر است که در کشور ایران با پراکندگی جغرافیای مختلف، وجود این کلاس های چندپایه عامل مهمی در تقویت سطح سواد دانش آموزان می باشد و باید بدان توجه شود. در این مسیر موانع مختلفی وجود دارد. برای نمونه، تربیت معلمان این کلاس ها، توجه و سرمایه گذاری فکری، مادی لازم صورت نگرفته و همیشه ضعیف ترین و بی تجربه ترین معلمان به این گونه کلاس ها راه یافته اند. همچنین، افراد غیرمتخصص به خود اجازه دخالت در برنامه ریزی برای این گونه کلاس ها را می دهند. علاوه بر این، برخی مشکلات خاص آموزشی ویژه ای این کلاس ها مانند کمبود وقت که در صدر این مشکلات قرار دارد مانع بزرگی تلقی می شود؛ بطوری که در یک کلاس ۵ پایه در هفته ۱۳۲ ساعت مادهی درسی وجود دارد که باید به تمامی پایه ها و تمامی دروس در این مدت اندک پرداخته شود. نقصان تجربه و کمبود اطلاعات معلمان این مدارس در جزئیات امر و نامناسب بودن ترکیب سنی دانش آموزان (که بین ۶ تا ۱۵ سال متغیر است) و حال آنکه همه ای آن ها در یک کلاس بوده و یک نوع تنبیه و تشویق می شوند، نیز از دیگر موانع آموزشی است که باید مورد توجه قرار گیرد. از طرف دیگر، گرفتارهای خانوادگی دانش آموزان، ترکیب جنسی دانش آموزان دختر و پسر در یک کلاس، کوچکی فضای آموزشی و کمبود اتاق درس که مشکلاتی مثل: عدم امکان تقسیم پایه ها برای کار گروهی و تدریس مستقل معلم و عدم امکان رعایت مسائل بهداشتی و وجود محدودیت ها در استفاده از وسایل آموزشی و کمک آموزشی را بدنبال دارد و یا نبود محیط غنی و عدم هماهنگی بین آموزش های مدرسه و خانواده و انتقادات سریع معلمان به علت نامناسب بودن شرایط زندگی و امور آموزشی و فقدان تجهیزات اولیه آموزشی از دیگر مسکلات موجود است. بدین جهت، پژوهش حاضر بر آن است تا با انجام مطالعه ای جامع به این مساله بپردازد.

مبانی نظری

برنامه درسی، در واقع، یکی از اصلی ترین رویکردها در نظام تربیتی است و نقش مهمی در نتایج یادگیری دانش آموزان دارد. این برنامه

عضو کمیته ایالتی یا منطقه‌ای در نوشتن چارچوب برنامه درسی جدید در سطح رسمی مشارکت کند و بالاخره، عضو تیم برنامه-ریزی کلاس، در سطح مؤسسه‌ای یا نهادی عمل نماید. در نتیجه هماهنگی بین تصمیم‌های گرفته شده در یک سطح با سطوح دیگر و هماهنگی با انواع تصمیم‌های الزامی است (۹).

کلاس‌های چند پایه، به کلاس‌هایی گفته می‌شود که دانش‌آموزان چند پایه تحصیلی، به همراه یک معلم در یک کلاس درس حضور پیدا می‌کنند. طبق آمار ارائه شده توسط وزارت آموزش و پرورش، در حال حاضر حدود ۴۸ هزار کلاس درس چند پایه در کشور وجود دارد که بیش از ۶۴۰ هزار دانش‌آموز در این کلاس‌ها مشغول به تحصیل هستند. از آن جا که کلاس‌های چند پایه، در مقایسه با کلاس‌های تک پایه، شرایط خاص خود را دارند، مدیریت این نوع کلاس‌ها چالش‌هایی را برای معلمان ایجاد می‌کند. از آن جا که کلاس‌های چند پایه به لحاظ سن دانش‌آموزان، جنسیت آن‌ها و تعداد پایه‌ها، شرایط متفاوتی نسبت به کلاس‌های تک پایه دارند، وظایف و نقش‌های معلمان نیز در این کلاس‌ها بیشتر است. ایفای این نقش‌ها و انجام وظایف مربوطه، نیازمند داشتن صلاحیت‌های مختلفی است.

در مورد کلاس‌های چند پایه به چندین مفهوم باید توجه ویژه داشت. این مفاهیم در ذیل قابل بررسی هستند (۱۰):

دلیل به وجود آمدن کلاس‌های چند پایه در رابطه با علت به وجود آمدن کلاس‌های چند پایه در ایران، می‌توان دو دلیل عمده را در نظر گرفت.

شرایط خاص جغرافیایی در بسیاری از مناطق روستایی کشور، به دلایل مختلفی مانند مهاجرت به شهرها و یا همراهی کودکان و نوجوانان در امرار معاش خانواده، تعداد دانش‌آموزان یک پایه درسی آن قدر کم می‌شود که امکان تشکیل کلاس‌های تک پایه برای آن‌ها وجود ندارد. همچنین به دلیل کمبود وسیله نقلیه عمومی یا نامناسب بودن راه‌های ارتباطی، بسیاری از این دانش‌آموزان نمی‌توانند از کلاس‌های تک پایه در مدارس سایر روستاها و مناطق استفاده کنند. در چنین شرایطی، تنها راهکاری که وجود دارد، تشکیل کلاس‌های چند پایه است.

تجربه موفق کلاس‌های چند پایه در سایر کشورها اگر چه که در کشور ما، کلاس‌های چند پایه معمولاً در مناطق محروم تشکیل می‌شوند، اما در بسیاری از کشورهای دنیا، حتی کشورهای پیشرفته، برگزاری کلاس‌های چند پایه به دلیل مزایایی که دارد، در حال گسترش است.

مزایای کلاس‌های چند پایه گفتیم که کلاس‌های چند پایه در کشور ما معمولاً بنا به ضرورت تشکیل می‌شوند. اما برگزاری این نوع کلاس‌ها در کنار ضرورتی

ایده، گردش علمی، انجام تکالیف، تماشای تلویزیون، کار با کامپیوتر، انجام مسابقات و اجرای داستان‌های نمایشی و شبیه‌سازی است.

راهبردهای تدریس ۱. عنصر پنجم تحت عنوان راهبردهای تدریس، به عنوان نقشی است که معلم بر عهده می‌گیرد یا تدابیری است که به منظور تسهیل یادگیری اندیشیده می‌شود. معلم به عنوان یک منبع یاددهی، می‌تواند نقش‌های متنوعی ایفا کند. سؤال از دانش-آموزان، ارائه اطلاعات، تقویت جواب‌های دانش‌آموزان و جهت-دهی به فعالیت‌های آنان در فرآیند یادگیری، از جمله نقش‌های متنوع معلم در فرآیند یاددهی است.

ارزشیابی ۲. عنصر ششم برنامه درسی در الگوی کلان، ارزشیابی است که شامل شیوه‌های سنجش یادگیری دانش‌آموزان است. امتحان کردن، مشاهده نمودن، نمره‌گذاری اوراق آزمون، تجزیه و تحلیل عملکرد دانش‌آموزان، انجام مصاحبه‌ها با دانش‌آموزان، انجام تحقیقات و بررسی‌ها، از جمله شیوه‌های مورد استفاده در ارزشیابی هستند. در جریان آموزش یا در زمان‌های مشخصی در برنامه درسی مانند امتحان‌های هفتگی و در پایان دوره آموزشی، ارزشیابی توسط افرادی که مسئولیت ارزیابی از آموخته‌های دانش-آموزان را به عهده دارند و شامل مدیران، مشاوران، محققان، معلمان یا خود دانش‌آموزان هستند، انجام می‌شود.

گروه‌بندی ۳. از عناصر دیگر برنامه درسی در الگوی کلان، گروه-بندی است که جهت تسهیل فرآیند یادگیری دانش‌آموزان انجام می-شود. در سطح مؤسسه‌ای، دانش‌آموزان در درجات و کلاس‌های ویژه و در درون کلاس، براساس میزان توانایی و علائق‌شان، انتخاب خود، تعلق‌شان به گروه‌های اجتماعی و سایر معیارهایی که به وسیله معلمان و دانش‌آموزان تعیین می‌شود، گروه‌بندی می‌شوند.

زمان ۴. از عناصر اساسی در برنامه درسی زمان است. معلمان در سطح آموزشی و دانش‌آموزان در سطح تجربی، در خصوص مدت زمان لازم برای فرآیندهای یادگیری تصمیم‌گیری می‌کنند. مکان ۵. آخرین عنصر برنامه درسی در الگوی کلان، مکان است و به معنای طراحی و استفاده از ابعاد فیزیکی مدرسه و کلاس درس است. تخصیص و استفاده از فضای آموزشی، تأثیر چشمگیری بر اجرای برنامه درسی دارد. به گونه‌ای که فضای ناکافی و بدون انعطاف، مانع موفقیت هر برنامه درسی است (۶).

با توجه به سطوح تصمیم‌گیری و عناصر برنامه درسی، کلانین خصوصیات منحصر به فرد مشارکت‌کنندگان و دامنه قدرت و نفوذ سیاسی آن‌ها را در تصمیم‌گیری؛ از عوامل متمایز کننده هر سطح نسبت به سطوح دیگر ذکر می‌کند. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که یک شرکت‌کننده ممکن است در چندین سطح ظاهر شود. برای مثال، یک معلم ممکن است به عنوان پدر یا مادر، سعی در تأثیرگذاری در تصمیم‌های سطح اجتماعی را داشته باشد، و به عنوان

۵ - Space

- برای مثال، کلاس‌هایی با نیمکت‌های ثابت و غیر قابل تغییر، عملاً ۶ بازدارنده کار گروهی هستند و انعطاف برنامه را در رابطه با هر نوع مشارکت، کم می‌کنند.

۱- Teaching Strategies

۲- Evaluations

۳ - Grouping

۴ - Time

همچنین در این نوع کلاس‌ها معلم باید به سبک‌های یادگیری دانش‌آموزان توجه بیشتری نشان دهد و طرح درس خود را بر اساس نیازها، علایق، مهارت‌ها و استعدادها دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه آماده کند.

مدیریت زمان

همهٔ معلم‌ها برای انجام صحیح وظایف خود، نیازمند آموختن مهارت‌های پیشرفتهٔ مدیریت زمان در کلاس درس هستند. این موضوع در مورد معلمان کلاس‌های چند پایه از اهمیت بیشتری برخوردار است. مدیریت زمان یکی از عوامل مؤثر در موفقیت این گروه از معلمان است.

مدیریت زمان در کلاس درس برای معلم، با تعیین اولویت‌ها و مشخص کردن مهم‌ترین وظایف آغاز می‌شود. اولویت‌بندی کارآمد یعنی ترتیب دادن کارها بر اساس اهمیت هر یک از وظایف و همچنین اهمیت نتایج که از تکمیل این وظایف حاصل می‌شود. از دیگر نکات مهم مدیریت زمان کلاس، تعیین تکالیف متناسب با محیط کلاس یا محیط منزل است. برخی تکالیف نیاز به چند بار تمرین دارند و یا صرفاً بر روی حل مسائل به صورت فردی تأکید دارند.

در نظر گرفتن این گونه تکالیف برای کلاس درس، زمان کلاس را هدر می‌دهد. بهترین تکالیف در کلاس، تکالیفی هستند که مبتنی بر طرح یا حل مسئله و یا تجربهٔ مستقیم دانش‌آموزان در موقعیت آموزشی باشد.

معلمان کلاس‌های چند پایه به دلیل وظایف متعدد، معمولاً با کمبود زمان رو به رو هستند. بنابراین بسیار ضروری است که معلم با یک برنامه‌ریزی واقع‌بینانه و منعطف، و پیش‌بینی اتفاقات غیر منتظره از به تعویق افتادن وظایف خود جلوگیری کند. در غیر این صورت کنترل امور از دست معلم خارج می‌شود و به سختی قادر به مدیریت وظایف خود خواهد بود.

یکی دیگر از نکات مهم در مورد مدیریت زمان کلاس‌های چند پایه، متعادل کردن زمان تخصیص داده شده بین پایه‌های مختلف است. تنظیم جدول زمان‌بندی بر اساس پایه‌ها در این نوع کلاس‌ها بسیار ضروری است (۱۳).

در تنظیم این جدول از سه نوع فعالیت استفاده می‌شود:

معلم-دانش‌آموز؛ در فرایند یاددهی-یادگیری، ارزشیابی و اجرای فعالیت‌های ترمیمی به منظور برطرف کردن اشکالات یا بدفهمی‌ها دانش‌آموز-دانش‌آموز؛ در کار گروهی و یادگیری مشارکتی خودیادگیری؛ یادگیری به صورت فردی و با استفاده از مواد آموزشی به منظور استحکام یادگیری و افزایش علاقهٔ دانش‌آموزان به یادگیری

جدول ۱. جدول زمان‌بندی بر اساس پایه‌ها در این نوع کلاس‌ها

ارزشیابی کلاس‌های چند پایه

ارزشیابی، بخش جدایی‌ناپذیری از فرایند یاددهی-یادگیری است. هدف نهایی ارزشیابی، شناخت نقاط ضعف این فرایند، اصلاح آن و تعیین سطح عملکرد دانش‌آموزان در مسیر دستیابی به اهداف آموزشی است. در کلاس‌های چندپایه، معلم باید اهداف آموزشی، فعالیت‌های یاددهی-یادگیری، امکانات آموزشی را به صورت

که دارد، می‌تواند مزایای بسیار زیادی نیز برای دانش‌آموزان داشته باشد. در این بخش به برخی از این فرصت‌ها اشاره می‌کنیم. ارائه کلاس‌های چند پایه به صلاحیتهای ویژه ای نیاز دارد. برخی از این صلاحیت‌ها عبارتند از:

طراحی آموزشی

استفاده از روش‌های تدریس متنوع

مدیریت زمان

ارزشیابی کلاس‌های چند پایه

مدیریت و سازماندهی کلاس‌های چند پایه

در ادامهٔ این بخش به نکات مهمی در رابطه با این موارد اشاره می‌کنیم (مرتضوی زاده و حسنی، ۱۴۰۰).

طراحی آموزشی

یکی از مهم‌ترین مهارت‌هایی که هر معلمی به آن نیاز دارد، طراحی آموزشی است. نیاز به وجود این مهارت در مورد معلمان کلاس‌های چند پایه بسیار بیشتر از معلمان تک پایه، نمود پیدا می‌کند. به عنوان معلم کلاس چندپایه، قبل از طراحی آموزشی لازم است به این سؤالات پاسخ دهید:

چه پایه‌هایی را باید تدریس کنم؟

چه موضوعاتی را در هر پایه باید تدریس کنم؟

هدف از تدریس هر یک از این موضوعات چیست؟

از چه روش تدریسی برای آموزش موضوع مورد نظر استفاده کنم؟

زمان کلاس را برای هر پایه چگونه مدیریت کنم؟

چگونه میزان یادگیری دانش‌آموزان هر پایه را ارزشیابی کنم؟

پس از پاسخ به این پرسش‌ها، لازم است نقشهٔ کلی برای آموزش به دانش‌آموزان هر پایه مشخص شود. فعالیت‌های آموزشی مورد نیاز انتخاب و طراحی شود، زمان‌بندی مورد نظر برای هر پایه، ابزار و وسایل آموزشی مورد نیاز، روش‌های ارزشیابی و غیره در نظر گرفته شود. همهٔ این فعالیت‌ها باید قبل از شروع تدریس توسط معلم انجام شود. البته این طرح آموزشی باید کاملاً منعطف باشد و به اتفاقات پیش‌بینی نشده‌ای که امکان دارد در فرایند یاددهی-یادگیری رخ دهد نیز توجه شود (۱۱).

استفاده از روش‌های تدریس متنوع

به دلیل آموزش هم زمان چند برنامهٔ درسی، معلمان کلاس‌های چند پایه باید در طول زمان آموزش، از انواع و اقسام روش‌های تدریس استفاده کنند. خصوصاً که استفاده از روش‌های تدریس فعال در این نوع از کلاس‌ها بهتر از کلاس‌های تک پایه قابل پیاده سازی و اجرا است.

پرکاربردترین روش‌های تدریس در کلاس‌های چندپایه عبارتند از (۱۲):

روش توضیحی

پرسش و پاسخ

یادگیری مشارکتی

مطالعهٔ مستقل

آموزش از طریق همکلاسی

پروژهٔ گروهی

کاوش‌گری و غیره

است. ساهین و همکاران، در پژوهشی نشان می‌دهد که برنامه FSVS به توسعه نامزدهای معلم در دانش و مهارت‌های حرفه‌ای و مهارت‌های فردی-اجتماعی مانند آموزش و ارتباط در مناطق روستایی کمک کرده است. تجربه معلمان آینده نگر به دست آمده در طول برنامه FSVS به عنوان گذار از عدم آمادگی به وضعیت آمادگی برای تدریس در یک روستا تفسیر می‌شود. پرادهان (۱۸)، پژوهشی با عنوان "تأثیر تدریس چند پایه در کلاس درس گسترده" انجام داد. و نشان می‌دهد که معلمان و دانش‌آموزان به زمان بیشتری برای کار سخت در کنار کلاس‌های عادی واقعی نیاز دارند. این پیامدهای قابل توجهی را با حمایت حرفه‌ای مورد نیاز معلمان در هنگام برخورد با کلاس‌های یک معلم ارائه می‌دهد. نیاز به معلمان وجود دارد که بسیار فعال و به طور حرفه‌ای آموزش ببینند تا دانش‌آموزان را آموزش دهند تا نتیجه بهتری به ارمغان بیاورند. بر اساس مطالعه من، پیشنهادهای ارائه شده است که ممکن است به مربیان، معلمان و والدین آینده ما کمک کند. من همچنین متوجه شدم که مشارکت والدین برای حمایت از کلاس با یک معلم که کلاس‌ها را اداره می‌کند، حیاتی است. زینالپور (۱۹)، نشان داد که برنامه درسی کلاس‌های چندپایه ابتدایی ضمن برخورداری از مزایایی چون رشد اجتماعی بالا، سازگاری محیطی، ابزار احساسات، روحیه همکاری، بلوغ رفتاری دانش‌آموزان، دارای معایبی نیز می‌باشند: کمبود وقت، کمبود آموزشی، تجهیزات، ضعف بنیان علمی، کار سنگین معلمان و فضای آموزشی نامناسب نیز می‌باشد. اوچیر (۲۰)، نشان داد که ارائه برنامه درسی در دوره ابتدایی که دوره‌ای چندپایه است، باید بر اساس رویکرد گسترده و متوازن طرح ریزی گردد که چندین مهارت هدفمند را به دانش‌آموزان چند پایه آموزش دهد.

اگرچه یکی از مأموریت‌های اصلی آموزش و پرورش تضمین و متقاعدسازی حق آموزش برای همه‌ی کودکان واجب‌التعلیم است، اما چنین آموزشی باید با کیفیت نیز باشد؛ همان چیزی که یونسکو نیز بر آن تأکید کرده و برنامه‌ی آموزش برای همه را اجرا می‌کند و دولتها نسبت به انجام آن متعهد هستند. آموزگاران اینگونه کالسهنگامی که باید در یک زمان با بیش از یک پایه و دانش‌آموزان با سنین و علاقه‌ها و توانمندیهای متفاوت کار کنند ممکن است کارشان را به طور ویژه‌ای چالش-برانگیز دریاوند. بسیاری از نظامهای آموزشی ضعیف، معلمان و حتی اولیا تصور می‌کنند کلاسهای چندپایه به نوعی کلاس درجه دو هستند. آخرین گزینه‌ی نظامهای آموزشی ضعیف این است که هرچه زودتر باید از طریق ساخت کلاسهای بیشتر و استخدام معلمان بیشتر یا تعطیل کردن مدارس کوچک و مجبور کردن دانش‌آموزان به پیمودن مسافتی طولانی برای رفتن به مدرسه‌ای بزرگتر، این معضل حل شود (۲۱).

مواد و روش‌ها

جدآگاهانه برای هر پایه مشخص کند. سپس از ابزارها و روش‌های ارزشیابی متناسب با هر پایه استفاده کند. در نهایت بر اساس نتایج ارزشیابی‌ها، راهکارهایی را برای بهبود وضعیت دانش‌آموزان هر پایه در نظر بگیرد.

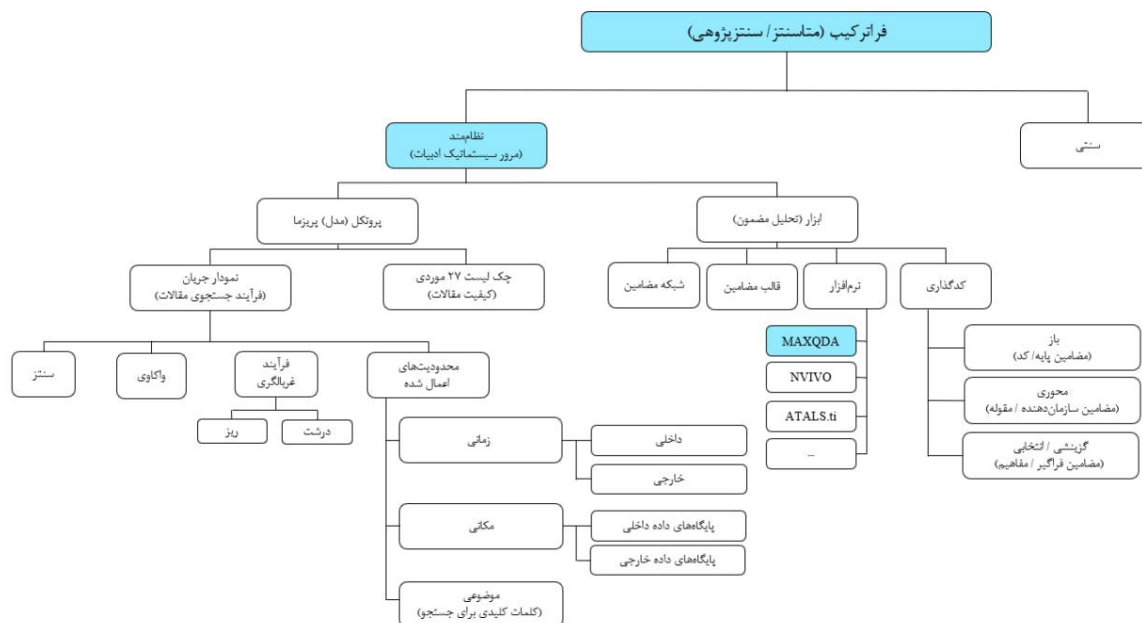
مدیریت و سازماندهی کلاسهای چند پایه

مدیریت و سازماندهی کلاس چند پایه، به دلایلی که در ابتدای این بخش هم بیان شد، در مقایسه با مدیریت کلاس تک پایه پیچیده‌تر است و نیاز به دقت و حساسیت بالاتری از سوی معلم دارد. یکی از این موارد، نحوه‌ی چینش کلاس یا به عبارتی سازماندهی فضای فیزیکی کلاس است. معلم کلاس چندپایه با توجه به تعداد پایه‌ها و فضای کلاس، لازم است محل قرار گرفتن هر پایه و محل قرار گرفتن خود را مشخص کند.

در راستای موضوع پژوهش و به منظور شناسایی مضامین مرتبط با برنامه درسی کلاسهای چندپایه، پیشینه پژوهشهای مختلف مورد ارزیابی قرار گرفت. برای نمونه، کریمی و غریبی، در پژوهشی نشان داد که بین میزان مؤلفه‌های استعداد، بافت و کوشش از متغیر خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان تک پایه و چند پایه به نفع دانش‌آموزان چندپایه تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بین میزان مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی مناسب، رفتارهای غیر اجتماعی، پرخاشگری و رفتارهای تکانشی، برتری طلبی، اطمینان زیاد به خود داشتن و رابطه با همسالان از متغیر مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان تک پایه و چند پایه به نفع دانش‌آموزان تک پایه تفاوت معنی‌داری وجود دارد. اجتماعی دانش‌آموزان تک پایه و چند پایه به نفع دانش‌آموزان تک پایه تفاوت معنی‌داری وجود دارد. احمدی علی‌آبادی و همکاران (۱۴)، نشان دادند که میزان عزت نفس و پیشرفت تحصیلی درس ریاضی دانش‌آموزانی که با اجرای برنامه درسی تلفیقی آموزش دیده بودند بیشتر از دانش‌آموزان کلاسی بود که با رویکردهای معمول موضوع محور، مجزا و تک بعدی آموزش دیده بودند. بلوچی و همکاران (۱۵)، نشان دادند که استفاده از طرح درس متفاوت و جامع و همسوی با تدریس همزمان، گروه بندی متنوع و... می‌تواند چالش‌های تدریس در این کلاس‌ها را کاهش دهد. روحی و همکاران (۱۶)، در پژوهشی نشان دادند که سه متغیر ایجاد انعطاف در محتوا، پویایی در محتوا و ایجاد تنوع در محتوا در مجموع از بیشترین تأثیرپذیری و بیشترین تأثیرگذاری برخوردار بودند در نتیجه چون هم اهمیت و عدم قطعیت بالایی نیز برای خود ثبت کرده بودند به عنوان پیشران‌های آینده محتوای مورد نیاز برنامه درس تربیت بدنی در دوره ابتدایی مشخص شدند. براین مبنا در تدوین برنامه‌ها و سناریوهای آتی توجه به پیشران‌های فوق مبنی بر نقش کلیدی که در محتوای برنامه درس تربیت بدنی ایفاء می‌کنند حائز اهمیت خواهد بود. مرتضوی زاده و حسنی (۱۷)، نشان دادند که تجارب معلمان درباره عوامل تأثیرگذار در بهبود کیفیت مدیریت زمان یاددهی-یادگیری در کلاس‌های چندپایه در دو مقوله کلان ایجابی و سلبی تقسیم شدند. مقوله کلان ایجابی شامل: (۳ مقوله) اصلی و (۹ مقوله) فرعی و مقوله کلان سلبی شامل (۵ مقوله) اصلی

دو بخش سنتی و نظام‌مند تقسیم بندی می‌شود. در سنت‌پژوهی سنتی مرور پژوهش‌های گذشته براساس سلیقه پژوهشگر است که چرایی انتخاب برخی پیشینه‌ها ناگفته باقی می‌ماند اما در سنت‌پژوهی نظام‌مند روش و پارامترهای انتخاب پیشینه‌ها مشخص است. انواع پژوهش‌هایی (مقاله‌هایی) که در سنت‌پژوهی مورد استفاده قرار می‌گیرند شامل سنت‌پژوهی، مروری، کیفی و کمی است. در کدگذاری از طریق سنت‌پژوهی کدها به مقوله و مقوله‌ها به مفاهیم تبدیل می‌شوند.

هر مرور سیستماتیک خوب با یک پروتوکول آغاز می‌شود که مانند نقشه راه عمل می‌کند و اجزای آن شامل اهداف، روش‌ها و نتایج اولیه مرور سیستماتیک است. پریزما یکی از پروتوکول‌های اجرایی مرور سیستماتیک است که به عنوان ابزاری برای گزارش فراترکیب در نظر گرفته می‌شود. دستورالعمل تدوین شده در این پروتوکول (مدل) شامل چک لیست ۲۷ موردی که کیفیت ادبیات و پیشینه را بررسی می‌کند و همچنین نمودار جریان است. در نمودار زیر روش پژوهش فراترکیب بر اساس مرور سیستماتیک ادبیات و بارهیافت مدل پریزما آورده شده است:

نمودار ۱- روش پژوهش فراترکیب بر اساس مرور سیستماتیک ادبیات و بارهیافت مدل پریزما

پایگاه خارجی: وب آو ساینس، پاب مد، اسکاپوس، امبیس، کورنس، گوگل اسکالر، اریک، ساینس دایرکت، پروکوئست، مدلاین، آی اس آی، الزویر، ویلی آنلاین لایبرری، اشپرنگر، آی ای ای، جی استور و سایک اینفو در این پژوهش از روش نمونه‌گیری غیر تصادفی از نوع هدفمند ۳ برای انتخاب مبانی نظری و پیشینه پژوهش و بر اساس ملاک‌های ورود در پژوهش استفاده شد.

جامعه آماری پژوهش حاضر مشتمل بر اسناد و مدارک علمی شامل کتب تخصصی، تحقیقات انجام شده، پایان‌نامه‌ها، مقاله‌ها برگرفته از پایگاه‌های داده داخل از سال ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۱ و خارج از سال ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۳ در زمینه برنامه درسی در کلاس‌های چند پایه دوره ابتدایی از طریق پایگاه داده‌های علمی زیر: پایگاه داخلی: ایران داک، اس آی دی، ایران مدکس، مگ ایران، مدیلیب، ایران سایک، علم نت، نورمگز و سیویلیکا

PreQuest, Medline, ISI, Elsevier, Wiley Online Library, Springer, IEEE, JSTOR, PsycInfo

۳ Judgemental Sampling

۱ IranDoc, SID, IranMedex, Magiran, MediLib,

Iran Psych, Elmnet, Noormags, Civilica

۲ Web of Science, Pubmed, Scopus, Embase,

Cochrane, Google Scholar, ERIC, ScienceDirect,

پژوهش به منظور محاسبه روایی از چک لیست ۲۷ موردی بر اساس مدل پریزما استفاده شد چک لیست سیاهه پریزما شامل ۲۷ آیتم مرتبط با محتوای یک مرور نظام‌مند و فراتحلیل بوده و مشتمل بر چکیده، روش‌ها، نتایج، بحث و منابع مالی است. به احتمال زیاد منظور استفاده از چک لیست‌هایی نظیر پریزما، بهبود بخشیدن به کیفیت گزارش یک مرور نظام‌مند است. این نوع مرورها، شفافیت قابل توجهی را در فرآیند انتخاب مقاله به وجود می‌آورند. همچنین در این پژوهش برای محاسبه پایایی از ضریب کاپای کوهن استفاده شد.

روش تحلیل داده‌ها در پژوهش، کدگذاری نظری برگرفته از روش تحلیل مضمون با نرم افزار Maxqda بود. کدگذاری نظری عبارت است از عملیاتی که طی آن داده‌ها تجزیه، مفهوم‌سازی و به شکل تازه‌ای در کنار یکدیگر قرار داده می‌شوند و فرایند اصلی است که طی آن نظریه بر اساس داده‌ها تدوین می‌شود. در این روش سه رکن اصلی "مفاهیم"، "مقوله‌ها" و "قضیه‌ها" وجود دارند. در این شیوه نظریه بر اساس "داده‌های خام" شکل می‌گیرند.

یافته‌ها

شناسایی عناصر برنامه درسی در کلاس‌های چند پایه دوره ابتدایی به منظور طراحی الگوی برنامه درسی در کلاس‌های چند پایه دوره ابتدایی ابتدا شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد برنامه درسی با استفاده از سه مرحله که در پی می‌آید شناسایی شد.

الف: مرور نظام‌مند ادبیات و پیشینه پژوهش با استفاده از مدل پریزما

در این مرحله با استفاده از روش فراترکیب با مرور نظام‌مند و با رهیافت مدل پریزما و با استفاده از روش تجزیه و تحلیل مضمون که در فصل سوم و نمودار ۳-۱ مراحل آن آورده شده است، شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد برنامه درسی شناسایی می‌شود. برای این منظور مراحل زیر در پی می‌آید.

مراحل انجام سنتز پژوهی جهت شناسایی شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد برنامه درسی

در جدول زیر مراحل انجام سنتز پژوهی جهت شناسایی شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد برنامه درسی آورده شده است:

در این روش پایه تعیین حجم نمونه بر اساس انتخاب مبانی نظری و پیشینه پژوهش توسط پژوهشگر با توجه به هدف‌های مطالعه و ماهیت تحقیق توسط نمودار جریان مدل پریزما استوار است.

نمودار جریان پریزما، نموداری است که در آن، جریان اطلاعات در ارتباط با مرحله‌های مختلف یک مرور منظم تصویر می‌شود. اطلاعات درباره تعداد مقالات مشخص شده در جستجوی کتابخانه‌ای، تعداد مطالعاتی که وارد و یا حذف شده‌اند و هم‌منظور اطلاعات مربوط به علت‌ها کنار گذاشته شدن آن‌ها را مشخص می‌نماید. در نمودار جریان پریزما چهار مرحله کلی وجود دارد که عبارتند از مرحله نحوه پیدا کردن مقالات، مرحله غربالگری، مرحله دست پیدا کردن به مقالات مرتبط و مرحله جمع‌بندی مقالات مرتبط. مرحله اول، گردآوری مقاله‌های در ارتباط با مرور، تعداد مقاله‌هایی که از راه جستجو در پایگاه داده‌ها و هم‌منظور سوابق اضافی که از راه منابع دیگر به دست می‌آیند را شامل می‌گردد. بعد از آن مرحله غربالگری است که نشانگر تعداد مقالاتی است که پس از حذف موارد تکراری باقی می‌مانند. پس از آن متن کامل مقاله‌ها از نظر واجد شرایط بودن (شایستگی) بررسی می‌شوند و دوباره از میان این مقاله‌های کامل، مواردی با بیان دلایل (معیار خروج) حذف می‌گردند. در آخرین مرحله، بعضی از مقاله‌ها برای تهیه مقاله کیفی (مرور نظام‌مند) و بعضی دیگر برای تدوین مقاله کمی (فراتحلیل) مورد استفاده قرار می‌گیرند.

برای جمع‌آوری اطلاعات از روش اسنادی (کتابخانه‌ای): در این روش و در بخش کیفی اطلاعات از طریق مطالعه کتب، نشریات، منابع اینترنتی و پایگاه‌های اطلاعاتی جمع‌آوری و پس از انتخاب منابع نسبت به تهیه، فیش‌برداری و ترجمه متون مورد نظر اقدام شده است. حاصل این بخش مشخص کردن عناصر برنامه درسی در زمینه برنامه درسی در کلاس‌های چند پایه دوره ابتدایی بر اساس مبانی نظری و پیشینه پژوهش می‌باشد. در این پژوهش ابزار گردآوری داده‌ها مطالعات اسنادی با توجه به رویکرد پژوهش یعنی مطالعه سیستماتیک ادبیات بود. در خصوص فراترکیب یا سنتز پژوهی منظور از مرور سیستماتیک، مطالعه بسیار دقیق آثار علمی موجود در رابطه با یک موضوع علمی خاص است که شامل جستجو، شناسایی، انتخاب و ترکیب ادبیات و پیشینه است. در این

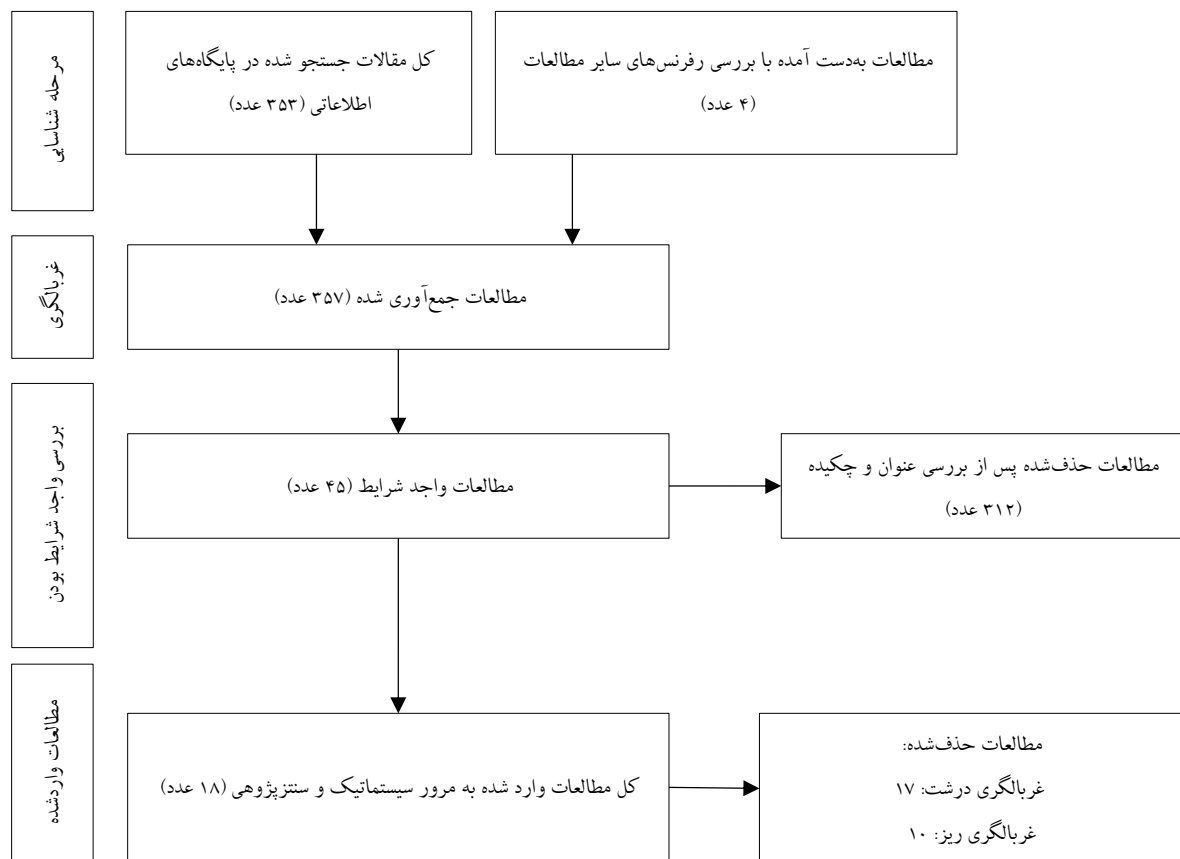
جدول ۲- مراحل انجام سنتز پژوهی جهت شناسایی شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد برنامه درسی

مرحله	زیر مرحله	توضیحات
مرحله اول:		۱. پژوهش‌ها: مقالات حاصل از انواع مطالعاتی که در مجلات معتبر علمی پژوهشی داخلی و خارجی نظیر ISI و ISC به چاپ رسیده‌اند.
تعیین جغرافیای پژوهش، تعیین پژوهش‌هایی که قرار است از یافته‌های آن‌ها استفاده شود.	الف) تعیین پارامترهای جست و جو مانند تاریخ انتشار و نوع پژوهش	۲. گستره جغرافیایی: داخلی و خارجی ۳. محدوده زمانی: کلیه پژوهش‌های در دسترس فاصله سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۱ در داخل و ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲ ۴. نوع پژوهش‌ها: مطالعات سنتز پژوهی، مروری، کیفی و کمی ۵. نوع اسناد: مقالات مرتبط با حوزه چالش‌های خانواده ۶. زبان پژوهش‌ها: پژوهش‌هایی که به یکی از دو زبان فارسی و انگلیسی چاپ و منتشر شده‌اند.

۱. مرتبط با سؤال پژوهش ۲. کیفیت پژوهش از نظر اعتبار ابزارهای تحقیق به کار رفته و اعتبار روش‌های تحلیل استفاده شده	ب) تعیین معیارهای انتخاب اسناد گردآوری شده از مرحله قبل
۱. با توجه به منابع نظری، واژه های مهم « عناصر برنامه درسی، کلاس‌های چند پایه و دوره ابتدایی » در نظر گرفته شد. ۲. استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی پایگاه داخلی: ایران داک، اس آی دی، ایران مدکس، مگ ایران، مدیلیب، ایران سایک، علم نت، نورمگز و سیویلیکا پایگاه خارجی: وب آو ساینس، پاب مد، اسکاپوس، امبیس، کورنس، گوگل اسکالر، اریک، ساینس دایرکت، پروکوئست، مدلین، آی اس آی، الزویر، ویلی آنلاین لایبرری، اشپرینگر، آی ای ای، جی استور و سایک اینفو ۲	ج) تعیین راهبرد جست و جوی اسناد و پایگاه‌ها
چکیده اسناد خوانده شد و بر اساس دو معیار کلی « کیفیت » و « مرتبط بودن » اسناد این مطالعه‌ها انتخاب شدند.	الف) غربالگری درشت
کل متن مقالات با توجه به دو معیار « کیفیت » و « مرتبط بودن » بررسی و از میان آن‌ها مواردی که انتخاب می‌شوند وارد گام سوم می‌شوند.	ب) غربالگری ریز
مقالات چندین بار به دقت مطالعه، سپس به نوعی تشریح فیزیولوژیک می‌شوند و قطعات گوناگون آن‌ها در خانه‌های جدول تشریح قرار می‌گیرند که شامل پژوهشگر، سال، عنوان، ماهیت مقاله، جامعه آماری، نمونه گیری، ابزار اندازه گیری، روش تجزیه و تحلیل، پایگاه‌های داده، کلمات کلیدی برای جستجو، نام مجله، زبان مقاله، کشور، امتیاز کیفیت مقاله، نتیجه کیفیت است. صحت مطالب مندرج در ستون‌های جدول‌های تشریح فیزیولوژیک طی چند بار تطابق با مقاله اصلی اعتباربخشی می‌شوند.	مرحله دوم: نقد نظام مند اسناد منتخب ج) واکاوی
بخش یافته‌های اسناد منتخب که در خصوص عوامل فرهنگی تحقیق است با هم یکجا می‌شوند. سپس با بازخوانی‌های مکرر و دقیق و همچنین مقایسه یافته‌های مشابه و متناقض (با کدگذاری با رنگ‌های متفاوت) دسته‌بندی این داده‌ها در ذیل مضامینی بزرگتر انجام می‌شود.	در این مرحله دو نوع سنتز به ترتیب انجام می‌شود: ۱. سنتز تجمیعی: در واقع در مقابل سنتز پژوهی ترکیبی است (گاف ۳۰ و همکاران، ۲۰۱۲). سنتز تجمیعی همانند تغییر فیزیکی و سنتز ترکیبی همانند تغییر شیمیایی در یک واکنش است. در اولی یافته‌های پژوهش‌های انتخاب شده با هم جمع می‌شوند، مانند آنچه بیشتر در فراتحلیل پژوهش‌های کمی شاهد آن هستیم. ۲. سنتز ترکیبی: یافته‌های دیگران خود مبدل به داده‌ای می‌شوند که با داده‌ای دیگر ترکیب و سپس با هویتی جدید بازآفرینی می‌شوند.
کلیدی برای جستجو آورده می‌شود، سپس فرایند غربالگری درشت و ریز انجام می‌شود. مشخصات کلی مطالعات منتخب بر اساس مدل پریزما برای تحلیل نهایی در نمودار زیر آورده شده است.	نمودار جریان (فرایند جستجوی مقالات) شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد برنامه درسی در این مرحله ابتدا محدودیت‌های اعمال شده به لحاظ قلمروهای زمانی (داخلی و خارجی)، مکانی (پایگاه‌های داده داخل و خارج)، ماهیت پژوهش (سنتز، مروری، کیفی و کمی) و موضوعی (کلمات

۱ IranDoc, SID, IranMedex, Magiran, MediLib, Iran Psych, Elmnet, Noormags, Civilica

۲ Web of Science, Pubmed, Scopus, Embase, Cochrane, Google Scholar, ERIC, ScienceDirect, PreQuest, Medline, ISI, Elsevier, Wiley Online Library, Springer, IEEE, JSTOR, PsycInfo

نمودار ۲- فرایند انتخاب مقالات بر اساس دستورالعمل پریزما

واکاوی و سنتز (تجمیعی و ترکیبی) در این مرحله واکاوی مقالات منتخب بر اساس پژوهشگر، سال، عنوان، ماهیت مقاله، جامعه آماری، نمونه گیری، ابزار اندازه گیری، روش تجزیه و تحلیل، پایگاه‌های داده، نام مجله، کشور، امتیاز کیفیت مقاله، نتیجه کیفیت آورده شده است. در نهایت سنتز به منظور شناسایی عناصر برنامه درسی کلاس‌های چند پایه دوره ابتدایی انجام می‌شود. جدول زیر تشریح فیزیولوژیک مقالات به منظور واکاوی مقالات منتخب نشان می‌دهد. تحلیل مضمون عناصر برنامه درسی در کلاس‌های چند پایه دوره ابتدایی

در این پژوهش به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی از تحلیل مضمون استفاده شد. ابزارهایی که در تحلیل مضمون مورد استفاده قرار می‌گیرند شامل کدگذاری، نرم افزار، قالب مضامین و شبکه مضامین می‌باشد. لازم به ذکر است در این پژوهش برای کدگذاری‌های صورت گرفته در تحلیل مضمون از نرم افزارهای مختلفی استفاده می‌شود که در این پژوهش از نرم افزار Maxqda-V10 استفاده شد.

کدگذاری

در کدگذاری‌های صورت گرفته (باز، محوری و انتخابی) مضامین پایه، به مضامین سازمان دهنده و مضامین سازمان دهنده به مضامین فراگیر تبدیل می‌شوند. با توجه به مطالعه در مبانی نظری و پیشینه پژوهش عناصر برنامه درسی در کلاس‌های چند پایه دوره ابتدایی بررسی و کدگذاری شد.

همان‌طور که در نمودار جریان بر اساس مدل پریزما قابل ملاحظه است پس از غربالگری‌های صورت گرفته در نهایت ۲۷ مقاله انتخاب شد که کیفیت آن‌ها بررسی و مورد واکاوی قرار گرفت. چک لیست ۲۷ موردی جهت بررسی کیفیت مقالات شناسایی شده در مورد شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد برنامه درسی: نتایج جستجوی کلیه مجلات مرتبط با حوزه شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد برنامه درسی در داخل و خارج از کشور نشان می‌دهد که در فاصله سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ در داخل و ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۳ در خارج از کشور تنها ۲۷ مقاله با رویکرد فراترکیب و بدون فراترکیب با کلمات کلیدی ترکیب عناصر برنامه درسی، کلاس‌های چند پایه و دوره ابتدایی در این حوزه به چاپ رسیده است. جدول ۴-۴ نتایج بررسی کیفیت مقالات چاپ شده را بر اساس چک لیست ۲۷ موردی مدل پریزما نشان می‌دهد. میزان انطباق کلی کیفیت مقالات مورد بررسی با معیارهای گزارش چک لیست ۶۴٪ برآورد شد. بیشترین کمبودهای کیفیت در گزارش بخش روش مقالات به میزان ۵۴٪ تخمین زده شد. مشخص‌ترین نقصان گزارش‌های مطالعات مرور نظام مند مورد بررسی مربوط به خطاهای موجود در مطالعات اولیه و خطاهای حاصل از ترکیب نتایج این مطالعات و عدم اشاره به سوگیری‌ها بوده است. بیشتر مقالات یافت شده مربوط به سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ (۶۸,۲٪) و همین‌طور ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۰ (۶۴,۷٪) بوده است. از این تعداد مقاله ۳۳,۳٪ مربوط به مقالات داخلی و ۶۶,۶٪ مربوط به مقالات خارجی بود.

مضامین برای عناصر برنامه درسی در کلاس‌های چند پایه دوره ابتدایی آورده شده است.

قالب مضامین کدهای مستخرج را به صورت درختی و سلسله مراتبی نمایش می‌دهد که همان فراوانی کدهاست. در شکل زیر قالب

Code System	157
روش ارزشیابی	0
ارزشیابی مبنی بر محتوا	6
ارزشیابی مبنی بر روش	6
ارزشیابی مبنی بر زمان	5
ارزشیابی مبنی بر هدف	10
مکان	0
شرایط تجهیزاتی	3
شرایط فیزیکی	3
زمان	0
انعطاف پذیری در زمان	3
زمان یادگیری	3
فراگیر	0
گروه بندی فراگیران	3
ویژگی های فردی	4
مواد و منابع	0
فناوری	3
کتاب های درسی	3
معلم	0
روش تدریس	3
حمایت	3
شایستگی حرفه ای	3
روش های یادگیری	0
مبثنی بر مسئله	5
مبثنی بر تعامل	4
مبثنی بر انتقال مستقیم	8
محتوا	0
محیطی	6
اجتماعی	10
فردی	9
آموزشی	5
هدف	0
مهارت	15
نگرش	6
دانش	8
منطق	0
کاهش فاصله آموزشی	6
رشد تفکر	4
تحقق اهداف یادگیری	10

شکل ۱- قالب مضامین برای شناسایی عناصر برنامه درسی در کلاس‌های چند پایه دوره ابتدایی مبتنی بر مرور سیستماتیک

نتیجه‌گیری

توجه به برنامه درسی در نظام آموزشی از عناصر اصلی قلمداد می‌شود، به ویژه در کلاس‌های چند پایه، در این کلاس‌ها، با توجه به تفاوت‌های فردی و دانش‌آموزی، اهمیت برنامه درسی دوچندان دیده می‌شود. علل گسترش کلاس‌های چند پایه در ایران: مهاجرت روسایان به شهرها، بالا رفتن سن ازدواج و کنترل جمعیت، قوانین اداری، عدم رغبت تعدادی از خانواده‌های روستایی به ادامه‌ی تحصیل دختران، استفاده از وجود کودکان در امور کشاورزی دامپروری، پراکندگی روستاها، عدم تامین نیروی انسانی مجرب در

شبکه مضامین

شبکه مضامین به صورت گرافیکی ارتباط متقابل بین مضامین را نشان می‌دهد. نتایج نشان می‌دهد که از میان ۱۵۷ شاخص (گویه) موجود، ۲۸ مولفه اصلی قابل شناسایی است. بر اساس عوامل شناسایی شکل شبکه مضامین برای عناصر برنامه درسی در کلاس‌های چند پایه دوره ابتدایی مبتنی بر مرور سیستماتیک به قرار زیر است:

شکل ۲- شبکه مضامین برای عناصر برنامه درسی در کلاس‌های چند پایه دوره ابتدایی مبتنی بر مرور سیستماتیک

به انتقال آموزش بپردازد. بهتر است که این روشها مبتنی بر تعامل بین دانش آموزان و حل مساله باشد. معلمان در اینجا نقش مهمی ایفا می کنند و با شناخت ویژگیهای دانش آموزان، روشهای تدریس متناسبی را انتخاب و در اختیار ایشان قرار می دهند. طبق یافته های پژوهشی مواد آموزشی ماند کتابهای درسی و مکان و زمان ارائه این مواد نیز بسیار حائز اهمیت است. امکان استفاده از مکانهای مختلف آموزشی و انعطافپذیری در ارائه زمان آموزشی، بسیار تعیین کننده خواهد بود. در نهایت روش ارزشیابی است که مطلوب ایت مبتنی بر اهداف از پیش تعیین شده انجام گیرد.

بر اساس یافته‌های پژوهش، چند پیشنهاد قابل طرح است: آموزش‌های ضمن خدمت برای معلمان کلاس‌های چند پایه به طور ویژه در نظر گرفته شود.

امکان استفاده از تجهیزات الکترونیکی برای معلمان و فراگیران در کلاس‌های چند پایه فراهم باشد.

از محتوای مناسب بومی برای کلاس‌های چند پایه استفاده شود و معلمان تجربه زیسته را به کمک بگیرند.

از روش‌های تدریس مشارکتی در کلاس‌های چند پایه بهره گرفته شود.

References

1. Murodullayevna, J. G. (2023). WAYS OF USING MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN THE PRIMARY EDUCATION SYSTEM. *Intent Research Scientific Journal*, 2(2), 124-127.
2. Farmonovna, S. F. (2023, January). THE IMPORTANCE OF STUDENTS' ECONOMIC COMPETENCES IN IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION. In *INTERDISCIPLINE INNOVATION AND SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE* (Vol. 1, No. 5, pp. 48-50).
3. Good face, Muhammad; Akbari, Ahmed; Pourshafi, Hadi and Charabin, Muslim. (2017). Identifying and prioritizing dimensions and components of standard education. *Educational Leadership and Management Quarterly*, 12(1), 110-87
4. Hosseini, Sidramin and Rostami, Razieh. (1401). The necessity of guidance and counseling in multi-level classes. *Organization and Management Research*, 3, 435-421
5. Gedifew, M. T. (2023). Instructional Leadership Development Practises in Ethiopia: Curriculum Development and

چنین روستاها و افزایش نرخ تکرار پایه و عدم امکان اعزام معلم زن به چنین مدرسی است. آمار نشان می‌دهد که نظام آموزش و پرورش ایران حدود یک میلیون دانش آموز در کلاس‌های درس پایه به تحصیل می‌پردازند. دانش‌آموزان کلاس‌های درس چند پایه را دانش‌آموزان روستایی یا دانش‌آموزان حومه شهرهای کوچک و دور افتاده تشکیل می‌دهند. آموزگاران کلاس‌های درس چند پایه نیز بیشتر از مناطق روستایی برخاسته‌اند. که عمدتاً دارای مدرک تحصیلی دیپلم هستند و کمترین آموزش‌ها را دیده‌اند و از آموزش‌های پایه معلمی بی‌بهره‌اند. دلیل اصلی تشکیل کلاس‌های چند پایه به حد نصاب نرسیدن تعداد دانش آموزان در یک پایه تحصیلی است. معمولاً حد نصاب تعداد دانش‌آموزان برای رسمیت یافتن کلاس‌های درس را در هر پایه نظام آموزشی تعیین و ابلاغ می‌کند. با روند رو به افزایش مهاجرت از روستاها به شهرها زمینه تشکیل کلاس‌های چند پایه فراهم می‌آید. برخی این کلاس‌ها را جزو معضلات نظام آموزشی می‌دانند که باید از میان برداشته شود و بعضی یگ وجود این کلاس‌ها را به مثابه فرصتی برای یک عمل آموزش و پرورش بهینه به شمار می‌آورند. تحقیقات نشان می‌دهد که میان دانش آموزان کلاس‌های درس چند پایه و دانش آموزان کلاس‌های درس تک پایه از حیث توانایی شناختی تفاوت معنا داری وجود ندارد. افزون بر این دانش آموزان کلاس‌های درس چند پایه نسبت به دانش آموزان کلاس‌های تک پایه از نظر رشد اجتماعی، سازگاری محیطی، بیان عواطف، روحیه همکاری، بهداشت روانی، پختگی رفتاری و به دانش آموزان کلاس‌های تک پایه برتری نشان می‌دهند. نتایج پژوهش‌های زیادی برتری و لزوم کلاس‌های درس چند پایه را مورد تأیید قرار داده‌اند. تدریس در کلاس‌های درس چند پایه و دانش آموزی در این کلاس‌ها، تجارب فراوانی را به بار می‌آورد. تجارب بر آمده از کلاس‌های درس چند پایه برای معلمان، افزایش توانایی حرفه‌ای و وابستگی به دانش آموزان است که به گفته یکی از معلمان کلاس چند پایه: معلم کلاس چند پایه، سر پرست خانواده پر فرزندی است که باید برای همه آنان به صورت متفاوت برنامه ریزی کند و به نسبت مساوی محبت خود را به هر کدام از بچه‌ها نشان دهد. و بر این باور است که کلاس درس چند پایه «کلاس زندگی» است. بر اساس یافته های حاصل از پژوهش حاضر، برنامه درسی کلاسهای چند پایه در مقطع ابتدایی، عناصر مختلفی را در بر می گیرد. اولین عنصر اساسی در این برنامه درسی منطق برنامه است که در واقع، تحقق اهداف یادگیری، رشد تفکر و کاهش فاصله آموزشی را به دنبال دارد. اما هدف اجرای برنامه، ارتقای دانش، مهارت و نگرش دانش آموزان با توجه به نیاز و تفاوت‌های فردی آنان است. علاوه بر این، محتوایی که دانش آموزان در این آموزشها دریافت می کنند بر اساس جنبه های آموزشی، فردی، اجتماعی و محیطی شکل می گیرد چراکه دانش آموزان در کلاسهای چند پایه نیز مانند سایر دانش آموزان از برنامه های متمرکز پیروی می کنند که البته باید این برنامه ها با انعطاف پذیری همراه باشد و محتوای مورد نیاز دانش آموزان ابتدایی در تمام حوزه ها را ارائه دهد. در این بین نباید از اهمیت روشهای یادگیری غافل شد، این روشها به کمک دانش آموزان و معلمان می آیند تا با استفاده از ظرفیتهای تجهیزاتی نوین،

14. Ahmadi Aliabadi, Afsanah, and Izan, Mohsen. (1401). Investigating the effect of integrated curriculum (content-based and skill-based) on self-esteem and academic progress of students in multi-grade classes in Piranshahr city. *Research Education*, 8(31),
15. Balochi, Hanifa; Shirani, Alia; Shahraki, Zahra and Dehghan, Mina. (1401). Investigating the merits and demerits of multi-grade classes in Nikshahr city. *Recent Advances in Psychology*, 53, 174-163
16. Rouhi, Anoushe; Khoda Muradpour, Mozghan and Yektayar, Muzaffar. (1401). Foresight of the required content of the elementary physical education curriculum with the method of structural analysis. *Research in Educational Sports*, 28, 103-84
17. Mortazavizadeh, Seyed Heshmat Elah, and Hosni, Mohammad. (1400). Analyzing the lived experiences of novice teachers on the challenges of teaching in multi-grade classes. *New Educational Approaches*, 16(1 (serial 33)), 115-140.
18. Pradhan, S. (2022). Multi-grade Teaching impact in Extended Classroom. *International Journal of Humanities and Educational Development (IJHED)*, 4(1), 23-26.
19. Zeinalpoor, H., & Zeinalpoor, D. (2023). Pathology of Training in Multi-grade Classes, Exploring Opportunities and Threats (Case Study of Makoo City).
20. Ogier, S. (2022). A Broad and Balanced Curriculum in Primary Schools: educating the whole child. *A Broad and Balanced Curriculum in Primary Schools*, 1-100.
21. Shahrabadi, Maryam. (1400). multi-level classes. Tehran: Education Planning and Research Organization
- Implementation Practices, and Career Development Frameworks. *Journal of School Leadership*, 33(1), 50-65.
6. Eilks, I., & Hofstein, A. (2017). Curriculum development in science education. In *Science Education* (pp. 167-181). Brill Sense.
7. Silver, D. (2022). A theoretical framework for studying teachers' curriculum supplementation. *Review of Educational Research*, 92(3), 455-489.
8. Klein, P. D. (2003). Rethinking the multiplicity of cognitive resources and curricular representations: Alternatives to 'learning styles' and 'multiple intelligences'. *Journal of curriculum studies*, 35(1), 45-81.
9. Colburn, M. D., Harris, E., Lehmann, C., Widdice, L. E., & Klein, M. D. (2020). Adolescent depression curriculum impact on pediatric residents' knowledge and confidence to diagnose and manage depression. *Journal of Adolescent Health*, 66(2), 240-246.
10. Manzano, E. C., & Magalona, J. D. (2023). ATTITUDE TOWARDS TEACHING AND PROFESSIONAL QUALIFICATION OF PROSPECTIVE TEACHERS IN A MULTI-GRADE CLASSROOM. *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR)*, 9(4), 187-190.
11. Taherizadeh, Samaneh and Shabani, Rasul. (2018), a research titled "Localized curriculum, an undeniable necessity for multi-level classes. *Curriculum Planning Research*, 63, 66-77
12. Karimi, Parisa, and Gharibi, Jalal. (1401). Comparison of social skills and academic self-efficacy of students of multi-grade and single-grade classes in the second year of elementary school in Divandre city. *Research in educational sciences and counseling*, 8(16), 183-201.
13. Khademi, Sahar. (2016). Management of multi-grade classes. *Studies in Psychology and Educational Sciences*, 24, 156-145